

e-Katılım Kavramı ve Süreci: Kamu Siyasa Oluşum Sürecine Vatandaş Katkısının Olabilirliği

Naci KARKIN
nkirgin@pau.edu.tr

e-Participation Concept and Practice: The Feasibility of Citizen Engagement in Public Policy Formation

Abstract

This article has a purpose to discuss the theoretical side of e-participation, a newly emergent issue in the e-government literature. What is extremely common in those papers and articles in the regarding literature is the supply side dimension of ways and practices by which the public services are introduced via electronic means. However, the demand side of the so-called process which is the level of acceptance or usage of the e-government services is somehow disregarded in the regarding literature. As a matter of fact, the discussion of reverse “e” means and ways through which citizens involve in the decisions and performance made by the administration should be fairly intriguing at theoretical bases. Hereby, this text discusses the feasibility of citizen engagement in public policy formation is reachable with the help of Information and Communication Technologies (ICT) over the e-participation concept.

Keywords : Public Policy Formation, Engagement, e-Participation, Decision-Making.

JEL Classification Codes : O33, M15, L78, H83, D72.

Özet

Bu metin, e-devlet alanyazınında yeni tartışılmaya başlanan bir olguyu, e-katılımı ve e-katılımın kuramsal yönünü tartışmaya çalışmaktadır. İlgili alanyazında yer alan metinlerde dikkat çeken ortak nokta, yönetimden vatandaşa yönelik hizmetlerin elektronik ortama aktarılması sürecinin nasıl olduğu veya olması gerekliliğinin tespit ve tartışılmasıdır. Hâlbuki söz konusu sürecin diğer yönünün, yani e-devlet olgusu çerçevesinde sunulan elektronik hizmetlerin vatandaşlar tarafından kabulünün ve kullanımının (*e-devletin talep yönünün*) oldukça ihmal edilmesi söz konusudur. Benzer biçimde, alttan üste doğru işleyen bir süreç olarak e-katılım sürecinin de alanyazında ihmal edildiği görülmektedir. Aslında, vatandaşların doğrudan ve bireysel temelde yönetimi ve alacağı kararları etkileyebileceği ters yönlü işleyen (*vatandaştan yönetime doğru*) elektronik olanakların öncelikle kuramsal düzlemde tartışılması gerekmektedir. Bu noktada, bu metin, alanyazında oldukça yeni olan e-devletin talep yönünü, e-katılım olgusu üzerinden, vatandaşın katılımının bilişim ve iletişim teknolojileri yardımıyla taşınabilirliği boyutunu tartışmaya açmakta ve bilişim ve iletişim teknolojilerinin vatandaşın kamu siyasa oluşum ve uygulanma süreçlerine içselleştirilmesinin olanaklı olduğunu savlamaktadır.

Anahtar Sözcükler : Kamu Siyasa Oluşumu, Katılım, e-Katılım, Karar Alma.

Naci KARKIN

1. Giriş

Teknolojik gelişmelerin, sosyolojik değişimler için güçlü bir tetikleyici olduğu yönündeki sav (Baştan ve Ökmen, 2004: 183) günümüz gelişmeleri ışığında oldukça anlamlı kabul edilirse, teknolojik gelişmeler ifadesinden, bilişim ve iletişim teknolojilerini (*Information and Communication Technologies – ICT*) çıkarsamak olanaklıdır. Teknolojinin, değişimi bizatihi kendisinin ürettiğini iddia eden teknolojik determinizm yaklaşımı (Moreno ve Traverso, 2010: 40) temel alınarak bakılırsa, bilişim ve iletişim teknolojilerinin 2000’li yıllarla birlikte başta toplumsal olmak üzere siyasal (Baştan ve Ökmen, 2004: 184) ve yönetsel yapı üzerinde oldukça derin dönüşümleri başlatması ve/veya hızlandırması; eski algı ve yapılanmaları kökten değiştirmekte, ayrıca; yeni oluşumlar için oldukça uygun bir ortam oluşturmaktadır. Günümüzde gerçekleşen değişim ve dönüşümün siyasal ve toplumsal açıdan yansımalarını; özellikle Ortadoğu coğrafyasında, daha çok siyasal boyutta ve özellikle demokratikleşmeye dönük toplumsal taleplerde izlenmek olanaklıdır.

Toplumsal, siyasal ve yönetsel dönüşümleri hızlandıran bilgi teknolojileri kaynaklı gelişmeler, bu çalışmanın temel savı için oldukça uygun bir temelde gerçekleşmektedir. Bu çalışma, kamu siyasa oluşum ve uygulanma sürecine vatandaş katılımının, bilişim ve iletişim teknolojileri çerçevesinde gelişen yeni araç ve uygulamalar yardımıyla, oldukça olanaklı olduğunu savlamaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma, söz konusu olanağın yönetimler tarafından dikkate alınmasının; gelişmekte ve dönüşmekte olan siyasal ve toplumsal taleplerin siyasal sistem açısından üreteceği olumsuzlukları kaldırabileceğini, en azından etkilerini azaltabileceğini iddia etmektedir.

Tüm siyasal sistemlerde, seçilmişler ile vatandaşlar arasında oldukça işlevsel bir konumda bulunan ve kamu siyasa tasarım ve uygulamasında doğrudan rol alan kamu yönetimi aygıtının vatandaş katılımına bakışı ve atfedeceği değer, Box vd. (2001: 609) nin de belirttiği gibi, katılım ve e-katılım sürecinin sağlıklı işlemesi açısından oldukça yaşamsaldır. Hatta kamu yönetimini temsilen atanmışların vatandaş katılımı sürecine ilişkin tutumu, en az siyasal liderlik olgusu kadar önemlidir. Bilindiği üzere, vatandaş katılımının kamu siyasa yapım ve uygulama sürecine içselleştirilmesi örneğinde olduğu gibi, yönetsel düzlemde yer alacak her hangi bir sürecin başlaması, işlemesi ve sonuçlandırılması açısından en önemli girdi, siyasal liderlik olgusu olarak da tanımlanan siyasal seçilmişlerin sergileyeceği istikrarlı destektir. Bu noktada, böyle bir tespiti yapmak ve tartışmayı bu tespiti temel alarak sürdürmek son derece önemlidir.

Sonuç olarak, bu makale, bilgi teknolojilerinin yönetsel boyut üzerindeki etkisi olarak kurgulanabilecek bir olguyu, e-katılım olgusunu, kuramsal düzeyde tartışmaktadır. Çalışma, e-katılım olgusunu, e-devlet olgusunun talep yönünde de içermesi bağlamında değerlendirmektedir. Bu çerçevede, çalışma, e-katılım olgusu ve sürecinin vatandaşların

yönetmel düzen içerisinde alınan ve uygulanan kararlara, oluşum ve uygulanma sürecinde sayı, zaman ve mekân kısıtlaması olmaksızın müdahale etmesine olanak sağlayabileceğini savlamaktadır. Bu açıdan çalışmanın yapacağı tartışma, katılım, e-devlet, e-demokrasi gibi e-katılım sürecini tamamlayan ve destekleyen kavramlar yardımıyla şekillenmek durumundadır.

2. Katılım Kavramı ve Süreci

Katılım kavramı tanımlanırken, kavrama yönetmel açıdan oldukça önemli bir katkı sağlayan Sherry R. Arnstein'a gönderme yapmamak olanaksızdır. Arnstein (1969: 216) katılımı¹ “*gücü olmayan vatandaşları – ki söz konusu vatandaşlar mevcut durumda siyasal ve ekonomik süreçlerden dışlanmış durumdadır – iradi olarak yapabilir kılan bir yeniden güç dağıtımı*” olarak tanımlamaktadır. Katılımın, “*yapılan tercihleri etkilemek amacıyla karar alma ve uygulama süreçlerine müdahil olma*” şeklinde (Higgs vd., 2008: 596) veya “*vatandaşlara yönetmel kararlara veya planlama sürecine müdahil olabileceği olanaklar sağlanması*” olarak (Maier, 2001: 709) tanımlandığı da görülmektedir. Parlak ve Sobacı (2010: 76) ise, katılımı, “*vatandaşların ilgi, ihtiyaç ve değerlerinin, siyasa yapım süreçlerinin içerisine monte edilebileceği bir süreç*” olarak değerlendirmektedir.

Kronolojik olarak irdelenirse, katılım kavramının 1600'lü yılların sonuna ve 1700'lü yılların başlarına kadar tarihlenebileceği, katılım olgusunun; o dönem itibarıyla, öncelikle ve özellikle yerel düzeyde, yerel sorunlara ve hizmetlere dönük vatandaş katkısını sağlamak amacıyla yerel yönetimlerce gündeme getirildiği ifade edilmektedir (Hansen ve Prospero, 2005: 617). Batılı yönetimlerin, özellikle planlama sürecinde vatandaş katılımına dönük açılımlar yaptığı ve kamu siyasa oluşumuna dönük vatandaş katkısının, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan bütüncül sosyal kalkınma ve kentleşme programlarının 60'lı yıllarda arzu edilen başarıyı yakalayamaması çerçevesinde yeniden gündeme geldiği görülmektedir (Maier, 2001: 708–709).

Kamu siyasa oluşturma ve uygulama sürecine ilişkin doğrudan vatandaş katılımının gerekçelerini tartışan Parlak ve Sobacı'ya (2010: 77) göre, vatandaş katılımının öncelikli gerekçesi, vatandaşların istek, öncelik ve tercihlerinin söz konusu süreçle bütünleşme olanaklılığıdır. Ayrıca, yerel bilgi ve deneyimlerin kamu siyasa oluşumuna

¹ “...My answer to the critical what question is simply that citizen participation is a categorical term for citizen power. It is the redistribution of power that enables the have-not citizens, presently excluded from the political and economic processes, to be deliberately included in the future. It is the strategy by which the have-nots join in determining how information is shared, goals and policies are set, tax resources are allocated, programs are operated, and benefits like contracts and patronage are parceled out. In short, it is the means by which they can induce significant social reform which enables them to share in the benefits of the affluent society....” (Arnstein, 1969: 216).

dâhil edilmesi ve şeffaflık, hesap verebilirlik ve adaletin geliştirilmesini² de yazarlar, vatandaş katılımının diğer gerekçeleri olarak dillendirmektedir.

Katılım kavramının, yönetsel sistem aracılığıyla siyaset için üreteceği temel katkıları, Higgs vd. (2008: 596) şöyle örneklendirmektedir:

- a) Karar alma ve uygulama süreçlerinin meşruluğunu sağlaması,
- b) Demokrasinin yaygınlaştırılması,
- c) Vatandaşlık kavramının (veya içeriğinin) genişletilmesidir.

Uygulanma sürecinin ayrıntıları şimdiden öngörülemez de, doğrudan vatandaş katılımı süreci bağlamında temel bazı sorun ve sorunların olduğu da görülmektedir. Özellikle, kimlerin, nereye kadar ve nasıl katılacakları gibi ontolojik ve metodolojik sorunlar³ sürecin sağlıklı işlemesi açısından yaşamsaldır. Yine de, ilgili yasal mevzuat ve diğer paydaşların tutum ve davranışları tarafından şekillenen katılım olgusu, günümüzde karar alma ve uygulama süreçlerinin önemli bir parçasını oluşturmaya aday gözükmektedir (Hansen ve Prospero, 2005: 618–619; Ikeda, Kobayashi ve Hoshimoto, 2008: 77).

Vatandaşların değişik gerekçeler çerçevesinde katılım isteği göster(e)memesi veya kendisini katılıma yetkin görmemesi çerçevesindeki “katılımsızlık” sorunu (Maier, 2001: 709) da ayrıca irdelenmelidir. Hansen ve Prospero (2005) katılım olgusunu tartışırken, (katılım olgusunun günümüzdeki ve belki de ülkemizdeki görünümünü de oldukça yansıtır biçimde), bireylerin kendi lehlerinde olan/olacak olan kararları etkilemek amacıyla oldukça sınırlı katılım gösterdiğini; fakat aleyhlerinde olan/olacak olan kararları reddetmek için, hayli yoğun çaba gösterebildiğini öne çıkarmaktadır. Katılım sürecini geliştiren olaylara örnek olarak, çevresel gelişmelere bireylerin, örgütlerin ve diğer toplumsal aktörlerin kayıtsız kalamaması, internetin hızla gelişimi ve bilgi paylaşımını önündeki sınırları kaldırarak, bilgi paylaşımını bir anlamda, sonsuzlaştırması ve coğrafi

² Yalnız, şeffaflık, hesap verebilirlik gibi unsurların geliştirilmesi gibi bir gerekçenin daha fazla açılıma veya açıklamaya ihtiyaç duyduğu şüphesizdir çünkü kamu siyaset oluşum sürecinde vatandaş katılımının alınmasının, olası başarısızlıklarda, söz konusu sorumluluğun vatandaşla paylaşılması çerçevesinde bir hesap verebilirlik gelişiminden mi söz edildiği ilgili çalışmada belirsizdir.

³ Karkin ve Çalhan'ın (2011: 61) aktardığı üzere, e-katılım kavramının merkezinde, birey olarak vatandaş olduğu dikkate alınırsa (Sæbø vd., 2008: 403), katılım ve dolayısıyla e-katılım sürecinin en can alıcı noktasını, vatandaşın hangi konularda ve nereye kadar katılacağı sorusu oluşturmaktadır. Çünkü katılım olgusu, demokrasi kavramının gelişmesi ve demokrasi kavramının genişletilmesi çerçevesinde oldukça işlevsel olan e-demokrasi kavramının yerleşmesi noktasında son derece yaşamsal bir süreçtir. Ayrıca, yönetimlerin etkinlik, kabul ve siyasal süreçlerin meşruiyetini artırma noktasında katılımı teşvik edecek yol ve yöntem aradıkları (Sanford ve Rose, 2007: 406) ifade edilmektedir.

bilgi sistemleri gibi (CBS-GIS) dijital haritacılık sistemlerinin gelişmesi gösterilmektedir (Hansen ve Proserpi, 2005: 617).

Vatandaşların katılım konusunda değişebilen bu tavrı, katılım sürecinin bizatihi kendisi kadar, söz konusu sürecin içerdiği tatmin, performans ve üreteceği çıktılarının da önemli olduğunu göstermektedir (Black ve Gregersen, 1997: 863). Özellikle, siyasal katılım ile karşılaştırıldığında, daha dar bir süreç olarak işlev gören örgütsel katılımı, örgüt üyelerinin katılım olgusuna atfedebilecekleri önem ve sürece müdahil olmaları, katılım olgusunun zorunlu olarak tatmin ve performans olguları ile ilişkilendirilmesi gerektiğini de göstermektedir (Black ve Gregersen, 1997: 863).

Söz konusu katılımsızlık gerekçelerinden birisi olarak Arnstein'in (1969: 216) Fransız öğrencileri tarafından 1968 yılında öğrenci-işçi ayaklanması sürecinde yapılan gösterilerde kullanılan bir poster üzerinden dikkat çektiği bir nokta, katılım olgusunun vatandaşlar açısından neden anlamını kaybedebileceğine örnek olması açısından önemlidir.

Şekil: 1
Fransız Öğrenci Poster

Kaynak: Arnstein, 1969: 216.

Şekil: 1'de orijinal kaynaktan birebir alıntılanan çizimde, yetki (*güç*) ve kaynak paylaşımı çerçevesinde gerçekleşmeyecek bir katılım sürecinin, aslında, vatandaş(lar) açısından içi boş bir katılım süreci olarak görülmesi tehlikesine işaret edilmektedir. İçi

boşaltılmış bir katılımın mevcudiyeti, sonuçta, siyasal seçilmişler ve bürokratlar özelinde, başkalarının işini meşrulaştıracak, onlara siyasal ve ekonomik kazanım sağlayacak veya *status quo* 'yu koruyacak göstermelik bir katılıma dönüşme tehlikesi, yaşamsal bir tehlike olarak dikkat çekmektedir.

Posterde yer alan ifadelerin retorığı⁴, son derece güçlü bir kara mizah temeli üzerine oturmaktadır. Bilindiği üzere fiil çekimleri, bir dili yeni öğrenen insanların aslında biraz da ezberden yaptığı veya bir bilenin kendisine doğrudan dikte ettiği bir süreçtir. Söz konusu poster, o dönemde katılım olgusunun, vatandaşlar açısından tam bilmedikleri yeni bir süreç olduğu noktasında, ezberden yapılacağı veya biri(leri) tarafından kendilerine dikte edileceği saklı mesajını da vermektedir.

Şema: 1
E-Katılım İçin Yeniden Uyarlanan Katılım Merdiveni

Katılım Artış Düzeyi ↑	Arnstein (1969)	Weideman & Femers (1993)	Smyth (2001)
	Vatandaş Gücü		Nihai kararlarda kamusal katılım (A.) Risk değerlendirme ve çözüm önermede kamusal katılım (L.)
Sembolik Katılım (Tokenizm)		Çıkarları, aktörleri ve süreci tanımlamada kamusal katılım (H.L.) Kamuoyunun reddetme hakkı	Çevrimiçi görüş tarama Çevrimiçi tartışma
Katılımsızlık		Kamuoyunu bilgilendirme (M.) Kamuoyunun bilgilenme hakkı (M.)	İletişim engeli Çevrimiçi hizmet sunumu

Kaynak: Hansen & Prospero, 2005: 619; Wiedemann & Femers, 1993: 356-357.

Katılıma ilişkin düzeylerin⁵ şematik olarak gösterilmesinde ve e-katılıma uyarlanmasında “*katılım merdiveni*” (Arnstein, 1969; Wiedemann ve Femers, 1993: 357; Smyth, 2001; Hansen ve Prospero, 2005: 619) ismi verilen şema oldukça işlevseldir. Şema: 1’de yer alan merdivenin açılımında, sol tarafta, Arnstein (1969) tarafından üç dereceli olarak kurgulanan katılım olgusunun en alt düzeyinde, katılımsızlık olgusu yer alırken; en üst düzeyde ise, vatandaşların karar alma ve uygulama süreçlerine katılım için güçlendirilmeleri söz konusudur. Wiedemann ve Femers’in (1993) uyarlaması ise, vatandaşlara bilgiye erişim ve kararlara katılım hakkı tanınmasına koşut biçimde, söz

⁴ İfadenin çevirisi Arnstein’in İngilizce çevirisi üzerinden yapılmaktadır. “Ben katılıyorum, sen katılırsın, o katılır, biz katılırız, siz katılırsınız, **onlar KAZANIR**”.

⁵ Katılım kavramının düzeylerine ilişkin olarak Uluslararası Vatandaş Katılımı Derneği’nin (International Association for Public Participation – IAPP) hazırladığı bir başka işlevsel sınıflamaya atıf veren Parlak ve Sobacı (2010: 77), söz konusu sınıflamanın, vatandaş katılımını bir spektrum içerisinde, bilgilendirme, danışma, müdahil kılma, işbirliği yapma ve güçlendirme olarak 5 farklı düzey içerdiğini belirtmektedir.

konusu derecelendirmeyi altı düzeye çıkararak, bir üst düzeye geçişin, ancak bir alt basamağın tüm gereklerini yerine getirme şartına bağlı olduğunu göstermektedir.

Smyth (2001) ise, söz konusu merdiveni e-katılım sürecine uyarlayarak; en alttan en üste doğru katılım ve etkileşimin artan oranlı düzeyine göre sistematize hale getirmiştir (Hansen ve Proseri, 2005: 620).

Katılım olgusunu bilgiye erişim⁶ açısından şematize eden Tulloch ve Shapiro (2003: 56–57), aşağıda verilen şema çerçevesinde katılım olgusunu, bilgiye erişime koşut biçimde göstermektedir.

Şema: 2
Bilgiye Erişim ve Katılım Matrisi

	Bilgiye Erişimsizlik/Bilgiye Düşük Düzeyli Erişim	Bilgiye Yüksek Düzeyli Erişim
Katılımsızlık/Düşük Düzeyli Katılım	I	II
Yüksek Düzeyli Katılım	III	IV

Kaynak: Tulloch ve Shapiro, 2003: 57.

İlgili matriste yer alan düzeylerin açılımı aşağıdaki gibi yapılabilir:

Düzyey I: Bilgiye erişimsizlik ve katılımsızlık halinin bir bileşkesi olup, bu düzeyde katılımdan söz etmek olanaklı değildir (örneğin, savunmaya, diplomasiye veya emniyete ilişkin bazı siyasa oluşum ve uygulanma süreçleri vb. gibi).

Düzyey II: Yüksek düzeyde bilgiye erişimin, düşük düzeyde katılıma eşlik etmesi durumudur. Özellikle çevresel düzenlemelerin üreteceği çıkar çatışmaları noktasında vatandaşların veya örgütlerin sahip oldukları yüksek bilgi erişimlerini, yüksek düzeyli katılıma dönüştürmelerinde yönetsel engellemelerle karşılaşmaları bunu kuramsal olarak örneklendirmektedir (örn. Türkiye’deki yeni hidroelektrik santrallerinin kurulma sürecinde yaşanan karşıt katılım oluşumları veya altın arama sürecinde verilen ruhsatlara ilişkin vatandaşlardan gelen katılım düzeyi yüksek tepkiler vd. gibi).

⁶ *Katılım olgusuna dönük geleneksel anlayış, katılım olgusu ile bilgiye erişim arasında oldukça yaşamsal bir bağ kurmaktadır. Hiç şüphesiz, vatandaşların karar alma ve uygulama süreçlerine katılımını etkileyen ve/veya yönlendiren faktörlere örnek oluşturma bağlamında arasında bireylerin ve yönetimlerin katılım sağlanması noktasındaki istekliliğini, yönetsel işlem ve eylemlerin gizlilik-kapalılık düzeyini, mevzuat engelini, bürokratik direnci vd. saymak olanaklıdır. Söz konusu faktörler iç ve dış faktörler olarak ayrışsa, bilgiye erişim, katılımın dış faktörleri açısından “sine qua non” bir şart olurdu.*

Düzye III: Yüksek düzeyli katılıma düşük düzeyli bilgiye erişimin eşlik etmesi durumudur. Özellikle uzmanlık veya bütçe gerektiren bazı siyasa süreçlerinde yönetim söz konusu bilgi birikimine sahip olmaması durumunda örgüt veya bireyler gereken bilgi düzeylerini kendileri sağlayarak siyasa oluşturma sürecine yüksek düzeyli katkı sağlamaktadır (örneğin, CBS, katı atık depolama ve işleme, proje hazırlama ve kredi desteği sağlama süreçleri vb.).

Tip IV: Bu düzeyde, katılımcılar hem yüksek düzeyde bilgiye erişim olanağına hem de yüksek düzeyli katılım olanağına sahiptir. Örgütsel düzeyde katılıma örnek olarak, üyeleri adına faaliyet gösteren çıkar ve baskı gruplarının, siyasal yönetimle beraber siyasa yapım sürecine katılım isteklerini bu çerçevede dillendirmek gerekmektedir.

3. e-Katılım Kavramı ve Süreci

e-Katılım kavramının açıklanabilmesi öncelikle katılım kavramının ve sürecinin tanımlanmasına koşut olduğu için, bu çalışma, öncelikle katılım kavram ve süreciyle ilgili temel bazı algılara dikkat çekmiştir. Bu bölümde ise, öncelikle e-katılım kavramı ve süreci tanımlanarak, e-katılım kavramının ilişkili olduğu diğer kavram ve süreçlerle olan etkileşimi değerlendirilecektir. Şüphesiz, e-katılım kavramının daha da anlaşılabilir olması noktasında, öncelikle, bilgi teknolojilerinin kamuda kullanımının tarihsel gelişimine, sonra, kendisinden türetilen bir kavramsallaştırma olması bağlamında, elektronik devlet (*e-devlet*) ve özellikle “e” kavramına da ayrıca gönderme yapmak gerekmektedir.

e-Katılım kavramı; bilişim ve iletişim teknolojileri yardımıyla vatandaşların bireysel temelde, karar alma ve uygulama işlevleri başta olmak üzere diğer siyasa yapım ve uygulama sürecine ilişkin işlev, eylem ve işlemlere yön verebilmesi sürecini (Kamal, 2009: 340) çerçeveleyen bir kavramdır.

Tarihsel bir bakış açısı içerisinde, Margetts (2003: 366-367) bilgi teknolojilerinin kamu yönetimi içerisinde kullanımının 60’lı yıllara kadar geri götürülebileceğini, 80’li ve 90’lı yıllarda yaygınlaştığını, 2000’li yıllarla birlikte ise, bilgi teknolojilerinin yapı, süreç ve işlevleri dönüştürücü yönünün ağır bastığını ifade etmektedir. Önceki dönemlerde kamuda bilgi teknolojileri kullanımının içsel bir faktör olduğunu ve vatandaş katılımını içermediğini ifade eden Margetts (2003: 366), 2000’li yıllarla birlikte söz konusu teknolojilerin vatandaş katılımı için gerekli etkileşim ve iletişim kanalları barındırdığına yönelik ortaya çıkan kanının gerek toplum gerekse de yönetim tarafından benimsenmeye başladığını belirtmektedir.

Aslında, e-katılım kavramını, e-devlet veya e-demokrasi kavramlarının bir alt başlığı olarak (Sanford ve Rose, 2007: 410) veya e-devlet kavramıyla eşzamanlı bir süreç olarak (Moreno ve Traverso, 2010: 42) da değerlendirmek olanaklıdır. Konuya ilişkin

başka bir metinde (Gauld vd., 2009: 69) ise, e-devletin ortaya çıkaracağı yararlar arasında, yönetsel ve siyasal süreçlere ilişkin vatandaş katılımının gelişmesi olasılığı gösterilmektedir (ayrıca, Parlak ve Sobaci, 2010: 76).

Söz konusu yarar çerçevesinde e-devletin, katılım süreci açısından üretebileceği iki farklı katkıdan söz edilmekte; ilkinde, vatandaşın bilişim ve iletişim teknolojileri yardımıyla siyasa oluşum sürecine destek sağlayabilmesine gönderme yapılmakta, ikincisinde ise, yönetimin bilişim ve iletişim teknolojileri yardımıyla, demokrasinin (*e-oylama*⁷, *sanal buluşma ve arabuluculuk*) daha fazla gelişmesi dillendirilmektedir (Karkin ve Çalhan, 2011: 60–61).

e-katılım kavramının bir üst düzeyi olarak değerlendirilebilecek e-devlet kavramının yönetsel düzlemdeki temel anlamı; kamu hizmeti üreten tüm yönetsel kurum ve kuruluşların örgütsel yapı ve yöntemlerinde teknolojik bir dönüşüm geçirmesiyle birlikte, kamu kurum ve kuruluşların teknolojiden kaynaklanan dönüşümleri kendi süreçlerine içselleştirmeleridir (Çalhan ve Karkin, 2010: 132–133). Hatta e-devlet çerçevesinde ortaya çıkan olanakları katılım açısından değerlendiren Parlak ve Sobaci'ya (2010: 75) göre, e-devletin bizatihi kendisi katılım açısından çeşitli olanaklar sunmakta; söz konusu olanaklar, vatandaş katılımının sağlanması ve yönetişimin uygulanması noktasında oldukça işlevsel görülmektedir.

Aslında, e-devlet kavramının, günümüzde, öncelikli anlamı olan kamu hizmetlerinin elektronik ortama taşınması çerçevesinden uzaklaşıp, siyasa oluşturma sürecinde vatandaşlardan katkı almayı amaçlayan, açık ve şeffaf devlet çerçevesine yaklaşması gereğine yönelik bir öngörü de aktarılmaktadır (Rowley, 2011: 53). Buradan hareketle, e-devlet yapılanmasının temel hedefleri arasında, vatandaşlara etkin, verimli, kaliteli ve ucuz hizmet sunumu (*etkin kamu yönetimi*) öngörülmesi önemlidir (Yıldırım ve Öner, 2004: 50).

Fakat Parlak ve Sobaci'nin (2010: 75) da belirttiği gibi e-devlet, salt kamu hizmetlerinin sunumunun iyileştirilmesi açısından değil, aynı zamanda, idari eylem ve

⁷ *Bilişim teknolojilerinin demokratik süreçlere ilişkin olası katkıları arasında seçimlerin elektronik usul ve yöntemlerle yapılması temeline dayanan “e-oylama” olgusu da bulunmaktadır. Bilişim teknolojilerinin e-oylama sürecine ilişkin sağlayabileceği olumlu katkılar arasında, herkesin oy kullanabilmesine olanak tanıyan bir altyapının ortaya çıkması, objektif veya mükerrer olmayan oy kullanma ve sayım yapma imkânı sayılabilir. Hiç şüphesiz bilişim altyapısına ilişkin güvenlik kontrolleri de bu noktada oldukça önemlidir. Fakat bilişim teknolojilerinin oy verme açısından kullanılabilirliğine ilişkin oldukça önemli bir itirazda bulunan Moynihan (2004: 515), bilişim altyapısı veya üstyapısında oluşacak bir olumsuzluğun doğrudan hükümetin veya yönetimin seçilmesine ilişkin meşruiyet tartışmaları üretme olasılığına dikkat çekmektedir. Söz konusu metinde yazar, bireysel mağduriyet üretebilen e-devlet uygulamalarında ortaya çıkabilecek sorun ve aksamalara tolerans gösterilebileceğini, fakat hükümetin oluşamaması gibi sonuçta toplumun tamamını doğrudan ilgilendirecek olumsuzluğa göz yumulmasının olanaklı olmayacağını iddia etmektedir.*

işlemlerin basitleştirilmesinde/birleştirilmesinde de işlevseldir. Hatta e-devlet sitelerinde de kullanılmaya başlanan ve e-katılım olanağı sağlayan *Web 2.0* teknolojileri yardımıyla, vatandaşların kendilerini ilgilendiren kamu hizmetlerine⁸ ilişkin siyasa yapım sürecine doğrudan katkı verilmesini amaçlayan bir e-devlet modeli de öngörülmektedir (ayrıca, Erkul ve Erkul, 2009: 5–8). Böyle bir modelin, en önemli yönünü, siyasa oluşum süreçlerine eşzamanlı ve gerçek katkı verilmesi olanağını sunması oluşturmaktadır (Millard, 2008: 1).

Aslında, Karkın ve Çalhan'ın belirttiği gibi (2011: 61) e-devlet ve e-katılım kavramları arasında ontolojik ve metodolojik bir ayrışmanın bulunduğu da belirtilmelidir. e-Katılım süreci, üstten aşağı doğru işleyen bir süreç olup, e-devlet sürecinin bir anlamda tersi yönünde, yani; tabandan tavana doğru işlemektedir. Yani, e-devlet süreci; daha çok, yönetimden vatandaşa doğru, yönetimden bireylere ve örgütlere doğru ve yönetimin kendi içerisinde gerçekleşen süreci anlatırken, e-katılım; başta bireylerden⁹ ve örgütlerden yönetime doğru olan süreci anlatmaktadır (Shaw, 2009: 7). Bu noktada, e-katılım ve benzeri süreçleri aslında “*e-devletin talep yönü*”¹⁰ olarak da değerlendirmek olanaklıdır (Karkın ve Çalhan, 2011: 61).

e-Katılım kavramının temel olarak “*e*” ve “*katılım*” kavramlarından oluştuğu (Sæbø vd., 2008:402; Bertot ve Jaeger, 2008: 149) ifade edilmişti. Bu noktada, katılım kavramının daha çok “*müdahil olma*” anlamı ile kullanımının öne çıkarılması önemli bir zorunluluktur. Müdahil olma, hukuk jargonu içerisinde sıklıkla kullanılan bir kavram

⁸ Denizli Belediyesi'nden 28 Şubat 2011 tarihinde e-posta hesabıma gönderilen bir ileti, “mahalli müşterek hizmetlerin” görülmesi sürecinde vatandaşlardan katkı alınması niyetini taşıması çerçevesinde e-katılımla ilişkilendirilebilir:

“Denizli Belediyesi, bilgi ve teknolojinin hızla geliştiği günümüzde, demokratik, katılımcı, etkin ve şeffaf bir yönetim oluşturmanın en etkili yollarından biri olarak internet olgusunun iyi kullanılması gerektiğine inanıyor. Bu amaçla hareket eden Denizli Belediyesi hizmet götürdüğü vatandaşlarıyla daha yakın ilişki kurmak, yaptıklarını anlatmak halkın isteklerine kulak vermek, şikâyet ve başvuruları basitleştirerek, belediye hizmetlerini kolaylıkla erişilebilir kılmak için yepyeni bir uygulamaya başladı. Bundan sonraki süreçte e-posta yoluyla sizlere belediyemizle ilgili bilgiler aktarırken, sizlerinde her konuda www.denizli.bel.tr internet adresinden bizlere ulaşmasını arzu ediyoruz.”

⁹ e-Katılım kavramının, vatandaş katılımını öncelikle ve özellikle bireysel tabanda desteklediği dikkat çekmektedir. Sæbø vd. (2008, s. 403) çalışmasında da bu konuya özel vurgu vardır. Örgütsel tabanda bir katılım hiç şüphesiz, e-katılım kavramının içerisinde yer alsa da, bilişim ve iletişim teknolojileri, bireylere örgütsel tabanda yapmaları gereken katılımı, bireysel temelde de yapabilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu çerçevede, e-katılım kavramı, katılım kavramından ayrılmaktadır.

¹⁰ Aslında e-devletin talep yönü için farklı bir kavramsallaştırma tercih edilmektedir. e-Devlet olanakları çerçevesinde yönetim tarafından sağlanan elektronik hizmetlere dönük olarak vatandaşların kullanım düzeyini ortaya koymaya çalışan bir metin (Gauld vd., 2010: 177) devlet tarafından sağlanan elektronik hizmetlerin, e-devlet kavramının arz yönünü oluşturduğunu; söz konusu hizmetlerin vatandaşlar tarafından tercih ve kullanım düzeylerinin de e-devletin talep yönünü oluşturduğu savunulmaktadır. Alanyazında daha çok e-devletin arz yönünü irdeleyen çalışmalar olduğu (ayrıca, Rowley, 2011: 53) dikkate alınırsa, talep yönünü de irdeleyen çalışmalara da ihtiyaç olduğu şüphesizdir.

olarak, bireylerin doğrudan veya dolaylı olarak kendilerini ilgilendiren herhangi bir sürece katılımını içerdiği gibi, toplumsal işlevlere veya toplumsal içerikli tartışmalara katılımını, ayrıca, yönetsel düzeyde karar alma ve uygulamaya dâhil olmalarını da içerebilir (Karkin ve Çalhan, 2011: 60).

e-Katılım kavramının ikinci kısmını oluşturan “e” kavramı ise, hiç şüphesiz e-devlet, e-yönetişim, e-demokrasi veya e-ticaret kavramlarında da olduğu gibi, internet özelinde, bilişim ve iletişim teknolojilerinin, katılım sürecine yön vermesini anlatmaktadır (Sæbø vd., 2008:402). Bilgi teknolojilerinin kamu görevlileri, örgütler ve bireyler arasındaki siyasal iletişimi/siyasa iletişimini öngörülemez bir düzeyde yapılabılır kılması (Rethemeyer, 2006: 259) ve bilişim ve iletişim teknolojilerinin uzaklık kavramını yeniden biçimlendirmesi (Koçak, 2009: 133) dikkate alınır, e-katılım olgusunun, yönetsel katılımı genişletip derinleştirerek, siyasal sistemin veya yönetsel yapının yeniden organize edilmesini sonuç verebilmesi olanaklıdır (Sanford ve Rose, 2007: 406). Çünkü demokratik girişimlere olanak veren veya destekleyen bir kavram olarak e-katılım kavramının ortaya çıkışı, bilişim ve iletişim teknolojilerinin bir anlamda evrimi olarak internetin hızla büyümesi ve kabul görmesinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Sanford ve Rose, 2007: 407). “Dördüncü erk” olarak da bilinen medyanın çevrimiçi olanaklara kavuşması sonucunda vatandaşın e-katılımını destekler bir yapıya dönüşmesini tartışan bir metinde (Woo-Young, 2005: 925) e-katılımın, G. Kore örneğinde;

- a) Ayrıntılı bilgiye uygun (*araçlarla*) erişim,
- b) Görüşlerin serbest dağılımı ve paylaşımı,
- c) Siyasallaşmış gündem çerçevesinde çevrimiçi aktivizm,
- d) Aktif siber grup oluşumu bağlamında ortaya çıktığı ve söz konusu süreçlerin salt çevrimiçi değil, aynı zamanda çevrimdışı sosyal hareketlilik üretebilme kabiliyetini taşıdığı belirtilmektedir.

e-Katılıma ilişkin bazı uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından yayınlanan metinler arasında, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından yayınlanan “*Promise and Problems of e-Democracy: Challenges of On-line Citizen Engagement*” isimli metin e-katılım olgusunun tanımlanması noktasında ayrılmaktadır. İlgili metnin, e-katılım kavramını kavramsallaştırmak noktasında “*e-participation*” yerine “*e-engaging*”, “*e-enabling*” ve “*e-empowering*” gibi kavramları içeren bir dizi etkileşimli kavramları tercih ederek; demokratik araçlara katılımından çok, vatandaşın karar alma ve uygulama süreçlerine doğrudan müdahil olmasını öne çıkardığı aktarılmaktadır (Karkin ve Çalhan, 2011: 64).

Söz konusu metinde, e-katılımın amaçları arasında; daha fazla tabana yayılmış bir katılım, vatandaşları karar alma ve uygulama süreçlerinden haberdar edilmesi, daha

derinlemesine danışma ve tartışma olanağı, sürece ilişkin katkı olma olanağının artışı, vatandaşlara geri bildirim sağlama ve gözlem ve değerlendirme yapma sayılmaktadır (OECD, 2003: 33). Macintosh (2004: 3) ise, OECD tarafından benimsenen e-katılım kavramsallaştırmasının e-demokrasi çerçevesinde, vatandaşları kamu siyasa yapım süreçlerinde yapabilir kılma (*e-enabling*), müdahil kılma (*e-engaging*) ve belirleyebilir kılma (*e-empowering*) olmak üzere bazı hiyerarşik düzeyler içerdiğini ifade etmektedir.

Macintosh (2004: 2-3), e-demokrasi çerçevesinde e-katılım kavramının anlam kazanabilmesinin düzeyleri olarak tespit ettiği kavramsallaştırmaları şöyle açıklamaktadır: İlk düzey olarak sayılan “*e-enabling*” ile katılım için gerekli araç ve mekanizmalar olarak bilgi altyapısının oluşturulması; dolayısıyla, bu aşamada bilgiye erişimi ol(ama)mayan bireylerin amaçlanması söz konusudur. Bu düzeyde, anlaşılabilir ve erişilebilir bilgi kaynaklarının oluşturulması ve paylaşımına açılması son derece önemlidir. Katılım için gerekli minimum şartlar arasında anlaşılabilir bilgiye erişmek şart olduğuna göre, bu kavramsallaştırma son derece önemlidir. İkinci kavramsallaştırma olarak verilen “*e-engagement*” ile siyasa yapıcıların üstten aşağıya doğru olacak biçimde vatandaşın görüş, kanaat ve önerilerinin alınması amaçlanmaktadır. Macintosh, katılımın son aşaması olarak da kavramsallaştırılabilecek olan “*e-empowering*” ile vatandaşların alttan üste olacak bir biçimde kamu siyasalarının oluşumuna aktif katkı vermesinin amaçlandığını ifade etmektedir (2004: 2-3). Şüphesiz, e-demokrasi uygulamaları çerçevesinde vatandaş duyarlılığının ve katılımının artmasına ilişkin en önemli ve gerekli şart, siyasal ve yönetsel siyasa yapıcıları olarak, seçilmiş ve atanmışların, yöneten-yönetilen ayrışması çerçevesinde yapısallaşan seçkinci yaklaşımlarını terk etmeleri yönündeki gerekliliktir (Alonso, 2009: 60).

Birleşmiş Milletler (*BM – UN*) tarafından geliştirilen başka bir e-katılım kavramsallaştırması da mevcuttur. Söz konusu kavramsallaştırma, her ne kadar, katılım olgusuna, yönetimlerin siyasal katılımı dönüştürme yetenek ve çabaları açısından bakılacak da, BM, yönetim ile vatandaş arasında oluşturulan katılım kanalları çerçevesinde ülkeleri endekslemektedir (Moreno ve Traverso, 2010: 43). Erkul ve Erkul’a (2009: 6) göre, söz konusu endeksleme işlevi, kamu siyasa yapım sürecinde yönetimler tarafından vatandaşlarına sağlanan bilginin kullanılabilirlik düzeyi üzerinden, ülkeleri değerlendirme amacı taşımaktadır.

4. Kamu Siyasası Oluşum Süreci ve Doğruda Vatandaş Katılımı

Kamu siyasası¹¹, yönetimlerin, kamu hizmet sunumuna ilişkin olarak tercih ettiği (veya etmediği) yöntem ve süreçler olarak tanımlanabilir (Çevik ve Demirci, 2008: 5). Kamu siyasası tanımının en basit ve öz kavramsallaştırmasının ise, “*yönetimin yapmayı veya yapmamayı tercih edeceği her şey*” (Dye,1987) biçiminde kurgulanabileceği ifade edilmektedir (Çevik, 1998:103). Dolayısıyla, kamu siyasası süreci, öngörüldüğü üzere¹² çeşitli aşamalardan oluşan bir süreç olarak başlayıp bitebileceği gibi, hiçbir adım atmama şeklinde de gelişebilir.

Alanyazında yer alan tanımların, genelde, kamu siyasa sürecinin en klasik aktörü olan seçilmişler üzerinden bir tanımlama yaptığı görülmektedir. Hâlbuki yönetişim¹³, katılımcı yönetim, paydaşlık kavramının gelişmesi, klasik yöneten-yönetilen ayrımının azalması gibi gelişmeler paralelinde, kamu siyasalarının oluşum ve uygulanma süreci, günümüzde, sadece seçilmişlere veya seçilmişlerin iş görme aygıtı olarak bürokratlara referans vererek açıklanamaz. Ayrıca, kamu siyasasının bazı süreçlerinin ve aktörlerinin¹⁴ evrenselden çok yerel karakter ve unsur taşıyabileceği de dikkate alınmalıdır.

¹¹ Alanyazında söz konusu kavramın karşılığı olarak çoğunlukla “kamu politikası” terimi kullanılmaktadır (Çevik,1998, 2002, 2004; Yıldız, 2002; Orhan, 2007; Çelik, 2008). Çok az metinde ifade “kamu siyasası” veya “yöneltili” biçiminde geçmektedir (Göymen, 1999; Üstüner, 2003; Ergun, 2004; Özen ve Özen, 2010). Kavramsal açıdan bir bilim politikasına sahip olamama veya bilim ithal etmek/transfer etme durumunda, söz konusu ithal ve transferin, transfer yapılan sistemin jargon ve retoriklerini de zorunlu olarak ithal edeceği yönündeki kaygı (Güler, 1994: 3-17), Üstüner’in “network” sözcüğünün çevirisinde “şebeke” kavramının yabancı kökenli kavram olması ve olumsuz anlamlar içermesi çerçevesinde “ağ” kavramını zorunlu kullanımı (Üstüner, 2003: 49) ile birlikte değerlendirilirse, “politics” ve “policy” kavramlarının çevirilerinde de benzer bir sıkıntı yaşandığı görülecektir. Politika/siyaset kavramı, “politics” ifadesinin çevirisi olarak kabul görürken, siyasa kavramının “policy” ifadesinin karşılığı olarak kullanılması kanımca daha uygundur.

¹² Kamu siyasa oluşturma sürecini analiz etmeye çalışan modeller arasında öne çıkan ussal-kapsamlı model ve işlevsel (süreç) model’in paylaştığı ortak noktalar arasında, analizin aşamaları gelmektedir. Her iki model de, ufak farklar dışında, kamu siyasa analizinin bir sorunun veya sorunsal alanın oluşması, hedeflerin belirlenmesi, meşruiyet tesisi, uygulama ve sonuçlarının değerlendirilmesi gibi aşamalardan geçtiğini belirtmektedir (Çevik, 1998: 108-109). Kamu siyasa analizi modellerinde öngörülen aşamalar, aslında karar alma sürecinin aşamalarıdır (Black ve Gregersen, 1997: 860-866). Yerli alanyazında kamu siyasalarını akademik açıdan analiz eden güncel çalışma örnekleri arasında, Kayıkcı (2003) ve Semiz (2009: 9) gösterilebilir. Her iki metin de, analiz süreçleri olarak, problemin tanımlanması, siyasaların tespit ve formülasyonu, siyasaların uygulama, siyasaların değerlendirilmesi gibi ussal ve işlevsel modelin öngörülerini çerçevesinde ortaya çıkan biçimini tercih etmektedir.

¹³ Özellikle, yönetişim olgusunun, kamu siyasası oluşum sürecinde, salt resmi kurumlara değil, aynı zamanda, korporatist örgütlerden gönüllü örgütlere kadar geniş bir yelpazede faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerine (Çevik, 2004: 49), örgütlere ağırla, işbirliği unsuruna da referans verilmesini gerekli kıldıği aktarılmaktadır (Özen ve Özen, 2010: 35).

¹⁴ Kamu siyasasının geleneksel aktörleri olarak, klasik seçmenler ekseninde vatandaşlar, seçilmişler, atanmışlar ve sivil toplum örgütleri (korporatist – gönüllü) sayılabilir. Yalnız dönemsel veya mekânsal olarak, özel sektör örgütleri, baskı ve çıkar grupları bu aktörler arasına dâhil edilebilir. Kamu siyasa süreçleri de geleneksel olarak sorun veya ihtiyacın tespiti, seçilmişlere taşınması, amaçların ve çerçevenin tayini, uygulama ve değerlendirme süreçlerinden oluşmaktadır.

Örneğin, gelişmiş ülkeler temelinde yapılan bir analizin, gelişmekte veya az gelişmiş ülkelerin kamu siyasaları için fazla açıklayıcı olamayabileceği mümkündür (Çevik, 2002: 52). Komünizm sonrası süreçte, Avrupa Birliği üyeliği içerisinde, Batı tipi demokrasi anlayışı potası içerisine alınan Doğu Avrupa ülkelerinin kamu siyasası oluşum sürecinde uygulamaya çalıştığı vatandaş katılımı söz konusu duruma örnek gösterilebilir. Doğu Avrupa örneklerinin, Birlik'in birinci kuşak üye ülkelerinin 60'lı yıllardaki uygulamalarına bile benzemediği (*bir anlamda, o düzeyde bile olmadı*) ifade edilmekte, buna gerekçe olarak da; farklılaşmış çevre, aktör ve süreçler gösterilmektedir (Maier, 2001: 708).

Tüm bu gelişmelere rağmen, şurası kesindir ki, kamu siyasası oluşturma sürecinde, gerek evrensel gerek yerel düzlemlerde, seçilmişler en önemli aktör olma rolünü korumaktadır. Hiç şüphesiz temsili demokrasi modelinin egemenliği ve yaygınlığı devam ettiği müddetçe söz konusu rolün, seçilmişlerde kalacağını öngörmek zor değildir. Çünkü vatandaşa hesap verme sorumluluğu çerçevesinde işlev gören "*siyasal hesap verme*" yükünü tek başına üzerinde taşıyan aktörler, mevcut durumda seçilmişlerdir.

Her ne kadar demokrasi kavramı, kuramsal düzeyde, doğrudan, çoğulcu, katılımcı, radikal, söylemsel (Göymen, 2000: 6) veya müzakereci (Tunç, 2008: 1113) gibi bazı yeni sıfatlarla tanımlansa da, klasik çoğulcu parlamenter demokrasi tipi, şüphesiz en yaygın demokrasi tipidir. Parlamenter demokrasilerde, kurgusal olarak, vatandaşın kendini yönetme irade ve hakkını belli dönemler bağlamında seçilmiş vekillere bırakması anlayışı salt siyasal açıdan değil, aynı zamanda yapısal olarak da bir ayrışma getirmiştir. Söz konusu ayrışma, yönetim faaliyetini elinde bulunduran seçilmişler ve onlar adına yönetim faaliyetini fiilen elinde bulunduran bürokratlar ile vatandaşlar ayrımını kurumsallaştırmıştır. Bu açıdan, söz konusu ayrım, salt siyasal alanı değil, siyasa alanını da kapsamaktadır.

Dolayısıyla, klasik aktörler arasında yer alan vatandaşların siyasa belirleme süreci içerisindeki katılıma ilişkin temel rolü, özellikle seçim dönemlerinde seçilmişlerden talepte bulunmak suretiyle, "*sorun veya ihtiyaç*" tespiti aşamasındadır. Hâlbuki katılım olgusunun yaşamsal boyutunun, aslında, karar vermek (Black ve Gregersen, 1997: 860) veya karar vermeye müdahale etmek olduğu aktarılmaktadır. Söz konusu katılım, zamansal ve mekânsal farklılaşma çerçevesinde, klasik yöneten-yönetilen ayrımının, siyasal sistemin ihtiyaç duyduğu meşruiyet desteğini üretememesi bağlamında, sadece istemde bulunan vatandaşların, öncelikle ve özellikle örgütsel bağlamda siyasa oluşum sürecine destek vermesi çerçevesinde olanaklı olabilmıştır. Hâlbuki 21.yy'da siyasal sistemin ihtiyaç duyduğu meşruiyetin sağlanmasında örgütlü katılımın da bir açıdan yeterli olamaması söz konusudur. Bu bağlamda vatandaşların bireysel olarak gündelik yaşamlarını doğrudan etkileyen özellikle yerel düzlemdeki çoğu siyasa yapım sürecine (*örneğin, toplu taşıma*

*ücretlerinin belirlenmesi veya ekmek birim fiyatının tespiti*¹⁵) müdahil edilmesi kuramsal olarak olanaklı ve oldukça gereklidir.

Türk kamu siyaseti sürecine bakıldığında zaman, kamu siyaseti analiz modellerinin (Çevik, 1998: 108) elbette hepsinin referans olarak verilmesi olanaklıdır fakat söz konusu modellerden, elit (*seçkin*) modelin ve kurumsal modelin oldukça açıklayıcı olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda Türk kamu siyaseti geleneğinin oldukça “merkezi” bir düzlemde, seçilmiş ve atanmış seçkinler eliyle yürütüldüğüne (ayrıca, Çevik, 2004: 48; Göymen, 2000: 13) dönük, oldukça doyurucu çalışmalar yerli alanyazında mevcuttur (Özen ve Özen, 2010: 40–43). Bazı dönemlerde, söz konusu geleneğin, kamu siyaseti yapımı sürecinde çok baskın olduğu görülmektedir. Bazı dönemlerde ise, söz konusu sürecin, tabandan örgütlenen sivil toplumdan değil de, özellikle korporatist örgütler olarak tanımlanan devlet eliyle kurulmuş meslek odalarının ve federasyon/konfederasyonlar öncülüğünde kamu tüzel kişiliği taşıyan kurumlardan alınan destekler yardımıyla yürütüldüğü (sanki sivil toplumdan destek alındığını iddia eder bir tarzda) görülmektedir.

Bilindiği üzere, kamu siyasetinin, Türk modernleşmesine koşut biçimde, yukarıdan aşağıya doğru şekillendirilmesi, temel karakterdir. Son on yıllık süreçte, söz konusu eğilimin azaldığını, kamu siyaseti oluşum sürecinde “tabandan yukarıya doğru” yöntemin de, sivil toplum örgütleri yardımıyla, eksik, kesintili ve sorunlu olarak çalıştığı iddia edilebilir. Özellikle bu noktada, kamu siyaseti oluşum sürecinde, e-katılım süreci yardımıyla, artık örgütsel değil ama bireysel temelli vatandaş katılımının sağlanabilmesi son derece olanaklı gözükmektedir. Hatta söz konusu e-katılım sürecinin sadece web temelli değil de cep (mobil) temelli olabilmesine olanak sağlayan teknolojiler de gittikçe geniş bir altyapıya sahip olmaktadır. Web temelli e-katılım sürecinin özellikle katılım boyutunun zamansal bağımlılık boyutunu çözebileceğine dönük potansiyeli dikkate alınır, cep temelli e-katılım sürecinin de özellikle, mekânsal bağımlılık sorununu çözebileceği öngörülebilir.

¹⁵ Bilindiği üzere, yerel yönetimlerin varlık sebepleri, yerel nitelikli hizmetlerin görülmesidir. Hiç şüphesiz, katılım olgusunun vatandaşları genişletilebileceği ilk düzlem yerel kamu hizmetleridir. Bu hizmetler arasında öncelik hakkının ise, vatandaşın her gün kullandığı hizmetler olan ulaşım, beslenme, altyapı gibi hizmetler olmalıdır. 5393 sayılı kanun yerel yönetimler arasında en öne çıkan kurum olan belediyelere, 14. ve 15. maddeler çerçevesinde, sorumluluk, yetki ve imtiyazlar vermektedir. Örneğin, bazı kentlerde, kent içi ulaşımın ana aktörü olarak minibüslerin ücretleri, Şoförler ve Otomobilciler Odası tarafından tayin edildikten sonra, belediye meclisinin onayına sunulmaktadır. Berberler Odası'nın Pazar gününü umumi tatil ilan eden karara ilişkin onayın yine belediye meclisleri tarafından verilmekte olduğunu bizzat ziyaretçi olduğum oturumda izledim. Bu çerçevede, ilgili belediye meclisleri ücretleri onaylamadan veya söz konusu kararlara nihai onayı vermeden önce vatandaşın görüş, öneri veya itirazını dikkate alacak altyapıyı özellikle elektronik ortamda sağlayabilir. Hatta herkesin kullandığı bir mal olarak ekmek fiyatlarının, kamu kurumu niteliğini taşıyan bir kurum olarak Fırıncılar Odası tarafından belirlenmesi sürecinde ilgili oda, vatandaşların görüşünü alacak bir girişimde bulunabilir.

5. Sonuç

Bu çalışma, bilişim ve iletişim teknolojilerinin tekrar ve güçlü bir biçimde gündeme gelen vatandaş katılımı olgusu ve sürecine yapabileceği olası bir katkıyı tartışma amacı gütmektedir. Alanyazında, e-katılım çerçevesinde kurgulanan söz konusu olgu çerçevesinde, vatandaşların siyasal sistem içerisinde yönetsel düzlemde ortaya çıkan yönetimin işlem, eylem ve siyasalarına doğrudan özellikle bireysel temelde müdahil olabileceği tartışılmaktadır. Katılım kavramının siyasal ve yönetsel çerçeve içerisinde elde ettiği anlamlara, yeniden güç paylaşımı (Arnstein, 1969: 216), yapılan tercihleri etkileyebilme işlevi (Higgs vd. 2008: 596), yönetsel kararlara müdahil olma (Maier, 2001: 709) veya vatandaş ihtiyacı, ilgi ve değerlerinin yönetsel eylem, işlem ve siyasalara içselleştirilebilmesi işlevi (Parlak ve Sobacı, 2010: 76) olarak bakılırsa, katılım olgusunun ve e-katılım sürecinin yönetsel açıdan değeri ve işlevi daha da netleşecektir.

Hiç şüphesiz, vatandaş katılımının dolaylı olarak siyasal açıdan sisteme yeniden verebileceği meşruiyet desteği, bu çalışma tarafından oldukça önemsenmekte ve öne çıkarılmaktadır. Ayrıca, alanyazında yoğun biçimde tartışılan e-devlet kavramı/süreci ile birlikte arz temelli e-devlet hizmetlerinin öne çıkarılması dikkate alınırca, talep temelli e-devlet anlayışlarına bir örnek olarak düşünülen e-katılım kavram ve sürecinin de tartışılmaya, irdelenmeye başlanması gereği tartışmasızdır. Bu açıdan bu çalışma, e-devletin talep yönü olarak değerlendirilebilecek olan e-devlet hizmetlerinin vatandaş tarafından kabulüne veya e-devlet çatısı altında sunulan hizmetleri vatandaşın kullanım düzeylerinin de çalışılmasını gerekli görmektedir. Çalışmanın oldukça önemseydiği siyasal sistem içerisinde gerçekleşecek yönetsel katılım¹⁶, (*parlamentar-liberal*) demokrasinin¹⁷ gerekli ve yeterli işleyişi için oldukça yaşamsal bir olgudur (Ikeda, Kobayashi and Hoshimoto, 2008: 77). Şüphesiz bu noktada, katılım kavramı ile kastedilen vatandaşların birer paydaş olarak kamusal karar alma ve uygulama süreçlerine, özellikle bireysel temelde müdahil olmasıdır. Katılım kavramının içerdiği disiplinlerarası özellik, söz konusu kavramın, örgütsel alanda, örgüt üyelerinin, örgütsel karar alma ve uygulama süreçlerine

¹⁶ Dolayısıyla, siyasal katılım “tanımının ve öncüllerinin” alanyazında oldukça yoğun tartışılması, benzer yoğunlukta bir tartışmanın siyasal katılımın “sonuçları” üzerinde yapılmaması, başka bir ifade ile siyasal katılımın bağımsız bir değişken olarak incelenmesi gerekli yoğunlukta değildir. Buradan hareketle, siyasal katılımın demokrasinin nihai amacı olmadığı gibi, tek başına da demokrasinin yeterli ve gerekli çalışmasını sağlayamayacağı kabulü gerekir (Ikeda, Kobayashi ve Hoshimoto, 2008: 77).

¹⁷ Üstüner ve Keyman’a (1995: 33-34) göre, günümüzde demokrasi tartışması yapmak, aslında liberal demokrasi (veya parlamenter demokrasi) tartışması yapmakla eşanlamlıdır. Dolayısıyla, demokrasi kavramı ile “halkın halk tarafından halk için yönetimi” veya sosyalist / sosyal demokrasi kastedilmemektedir. Tabi bu noktada, Dahl’a gönderme yapıldığı üzere, alanyazında yer alan demokrasi kavramının hem ideal anlamda demokrasiye hem de kullanımda olan demokrasiye karşılık gelebildiği, vurgulanması gereken bir noktadır (Sağır ve Karkın, 2005: 10).

katılımı olarak kurgulanmasından, siyasal alanda, vatandaşların seçmen olarak salt seçimlere katılım gibi oldukça dar anlamıyla da kullanılmasına olanak vermektedir.

Özellikle katılım olgusuna içselleştirilecek “*katılımcıların*” kimler olduğu ve “*nasıl*” veya “*nereye kadar*” katılım gösterecekleri oldukça önemli sorulardır (Hansen ve Prospero, 2005: 618). Şüphesiz, katılımın söz konusu sorunsal alanları olarak nitelenen kimlerin, nasıl katılacağı, öncelikle zamana, mekâna, sonra da konuya göre değişim gösterecektir. Buradan, katılım olgusunun ontolojik ve metodolojik boyutunun tam anlamıyla çözümlenmesinin oldukça zor olduğu kanısına ulaşmak olanaklıdır. Böyle bir durumda, e-katılım sürecinin de katılım sürecinin yaşadığı söz konusu sorunları da üstleneceğini beklemek gerekir. e-Katılım kavramı aslında katılım olgusunun gerçekleşmesi çerçevesinde zorunlu veya gerekli bir süreç olmamakla birlikte, özellikle teknolojik değişimlerin sosyal, siyasal veya yönetsel değişimleri başlatma, geliştirme veya sonlandırma gibi bir yönü olduğuna göre, katılım kavramının bilişim ve iletişim teknolojilerinden uzak kalması beklenemez.

Üstüner ve Keyman’a (1995: 33–34) göre, günümüzde demokrasi tartışması yapmak, aslında liberal demokrasi (veya parlamenter demokrasi) tartışması yapmakla eşanlamlıdır. Yine de, siyasal katılım olgusunun yeterli ve gerekli sağlanamaması durumu, rejimin parlamenter demokrasi olarak tanımlanmasına yetmeyeceği gibi, öyle tanımlansa bile, söz konusu tanımın aslında evrensel tanımdan uzak, yerel motifli bir savdan öteye gitmeyeceği tartışmasızdır (*Halk ayaklanması esnasında linç edilerek öldürülen devrik Libya lideri (?) Kaddafi’nin kendi rejimini, “gerçek demokrasi” olarak adlandırması gibi*). Çünkü parlamenter demokrasiye seçilmişlerin, vatandaşları adına görev üstlenebilmesi için, seçmenlerin son sözü söyledikleri en önemli ve meşru kanal, seçimlerdir. Dolayısıyla, bugün temsili demokrasinin kriz yaşadığı yönündeki söylemin (Üstüner ve Keyman, 1995: 39) üzerine oturduğu zemin, seçilmişlerin “*seçim*” dışında başka meşru kanallar oluşturma yönündeki girişimsizliği ve ayrıca, yönetilebilirlik ve etkinlik olgusunun sağlanması adına, seçmenlerin istemediği veya tercih etmediği siyasal uygulamada bazen ısrar etmeleridir (Diamond, 1995:129).

Söz konusu durumu meşruluk krizi olarak adlandırmak, bu krizin aşılması için gerekli meşru kanalları yönetsel boyutta sağlayamayan sistemlerin siyasal ve toplumsal değişim ve dönüşüm baskısı altında kalacağını beklemek gerekir. Söz konusu meşru kanalların yönetsel boyutta sağlanması için gerekli ve yeterli olanın da “*e-katılım*” olgusu ve süreci olduğunu iddia etmek, bu çalışmanın temel savıdır.

Kaynakça

Alonso, A.I. (2009), “E-Participation and Local Governance: A Case Study”, *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 3(12): 49-62.

- Arnstein, S.R. (1969), "A Ladder of Citizen Participation", *Journal of American Planning Association*, 35(4), 216-224.
- Baştan, S. ve M. Ökmen (2004), "Yerel Yönetimlerde Bilgi ve İletişim Altyapısı ile İlgili Temel Sorunlar", A. Yılmaz ve M. Ökmen (Der.), *Kamu Yönetimi* içinde, Ankara, Gazi Kitapevi, 183-216.
- Bertot, J.C. ve P.T. Jaeger (2008), "The E-Government paradox: Better customer service doesn't necessarily cost less", (Editorial), *Government Information Quarterly*, 25, 149-154.
- Black, J.S. ve H.B. Gregersen (1997), "Participative Decision-Making: An Integration of Multiple Dimensions", *Human Relations*, 50(7), 859-878.
- Box, R.C., Marshall, G.S., Reed, B.J. ve C.M. Reed (2001), "New Public Management and Substantive Democracy", *Public Administration Review*, 61(5), 608-619.
- Çalhan, H.S. ve N. Karkın (2010), "E-devlet ve E-Katılım için Bilgi katılım Sistem Modeli: SİBİYO", O. Gökçe ve M. A. Çukurçayır (Der.), *5. Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM-5): Türk Kamu Yönetiminin Yapısal ve İşlevsel Sorunları Bildiriler Kitabı* içinde, 13-14 Mayıs 2010, Konya, 129-141.
- Çelik, F.E. (2008), "Çalışma Alanı Olarak Kamu Politikası: Tarihsel ve Düşünsel Kökler Üzerine", *Amme İdaresi Dergisi*, 41(3), 41-72.
- Çevik, H. Hüseyin, (1998), "Kamu Politikaları Analizi Çalışmaları Üzerine Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", *Amme İdaresi Dergisi*, 31(2), 103-112.
- Çevik, H.H. (2002), "Kamu Yönetimi Başarısızlık Teorisi ve Eleştirisi", *Amme İdaresi Dergisi*, 35(3), 39-53.
- Çevik, H.H. (2003), "Modern Devlette Kamu Politikası Oluşturma: Kavramlar, Aktörler ve Karar Verme, Kamu Politikası Süreci ve Türkiye Analizi", A. Balcı, A. Nohutçu, N.K. Öztürk ve B. Coşkun (Der.) *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar: Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Modeller, Dünya ve Türkiye Yansımaları* içinde, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 135-167.
- Çevik, H.H. (2004), "Türkiye'de Kamu Yönetimi Başarısızlığına Teorik Bir Yaklaşım", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59(3), 43-78.
- Diamond, L. (1995), "Demokrasinin Üç Paradoksu", (Çev. Mehmet Turhan), L. Diamond & M.F. Plattner (Der.), *Demokrasinin Küresel Yükselişi* içinde, Ankara, Yetkin Yayınevi, 127-141.
- Ergun, T. (2004), *Kamu Yönetimi: Kuram, Siyasa, Uygulama*, Ankara: TODAİE.
- Erkul, A.K. ve R.E. Erkul (2009), "Web 2.0 in the Process of E-participation: The Case of Organizing for America and the Obama Administration", *NCDG Working Paper No. 09-001*, National Center for Digital Government, University of Massachusetts Amherst, USA, 1-19.

- Hansen, H.S. ve D.C. Prospero (2005), "Citizen Participation and Internet GIS – Some Recent Advances", (Editorial), *Computers, Environment and Urban Systems*, 29, 617-629.
- Gauld, R., A. Gray ve S. McComb (2009), "How responsive is E-Government? Evidence from Australia and New Zealand", *Government Information Quarterly*, 26, 69-74.
- Gauld, R., S. Goldfinch ve S. Horsburgh (2010), "Do they want it? Do they use it? 'The Demand-Side' of E-Government in Australia and New Zealand", *Government Information Quarterly*, 27, 177-186.
- Göymen, K. (1999), "Türk Yerel Yönetiminde Katılımcılığın Evrimi: Merkeziyetçi Bir Devlette Yönetişim Dinamikleri", *Amme İdaresi Dergisi*, 32(4), 67-83.
- Göymen, K. ve K. Korel (2000), "Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Yönetişim: Gereksinimler, Önermeler, Yönelimler", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 9(2), 3-13.
- Güler, B.A. (1994), "Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi", *Amme İdaresi Dergisi*, 27(4), 3-19.
- Hrastinski, S. (2008), "The potential of synchronous communication to enhance participation in online discussions: A case study of two E-learning courses", *Information & Management*, 45, 499-505.
- Ikeda, K., T. Kobayashi ve M. Hoshimoto (2008), "Does Political Participation Make a Difference? The Relationship between Political Choice, Civic Engagement and Political Efficacy", *Electoral Studies*, 27, 77-88.
- Kamal, M.M. (2009), "An Analysis of E-Participation research: moving from theoretical to pragmatic viewpoint", *Transforming Government: People, Process and Policy*, 3(4), 340-354.
- Karkın, N. ve H.S. Çalhan (2011), "Vilayet ve İl Özel İdare Web Sitelerinde E-Katılım Olgusu", *SDU Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011/1(13), 2011, 55-80.
- Kayıkcı, S. (2005), "Bir Kamu Politikası Süreci Analizi: 1980 Sonrası Türkiye'de Tütün Politikası", *Mülkiye Dergisi*, 29(247), <<http://yonetimbilimi.politics.ankara.edu.tr/politikasureci.pdf>>, 03.03.2011.
- Koçak, H. (2009), "Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Yerel Demokrasi ve Kentsel Yaşam", *SDU Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 133-142.
- Maier, K. (2001), "Citizen Participation in Planning: Climbing a Ladder", *European Planning Studies*, 9(6), 707-719.
- Macintosh, A. (2004), "Characterizing E-Participation in Policy-Making", *Paper in Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences*, University of Hawaii'i at Manoa, Manoa, Hawaii'i, 1-10.
- Margetts, H. (2003), "Electronic Government: A Revolution in Public Administration", G. Peters ve J. Pierre (Der.), *Handbook of Public Administration içinde*, Sage Publications, London, 366-376.

- Moreno, E. Araya ve Traverso, D. Barria (2010), "E-Government and Citizen Participation in Chile: The Case of Ministries Websites", Christopher G. Reddick (Der.), *Politics, Democracy and E-Government: Participation and Service Delivery içinde*, Information Science Reference, IGI Global, Hershey PA – New York, 39-55.
- Moynihan, D.P. (2004), "Building Secure Elections: E-Voting, Security, and Systems Theory", *Public Administration Review*, 61(5), 515-528.
- Millard, J. (2008), "eGovernment measurement for policy makers", *European Journal of ePractice*, N. 4, <http://www.epractice.eu/files/4.3_0.pdf>, 02.03.2011.
- OECD (2003), *Promise and Problems of E-Democracy: Challenges of On-line Citizen Engagement*, OECD, Paris, <<http://www.oecd.org/dataoecd/9/11/35176328.pdf>>, 02.02.2011.
- Orhan, G. (2007), "Kamu Politikalarıyla İlgili Sorunlar Nasıl Çözülür? Disiplinler Arası Bir Yaklaşım Olarak Kamu Politikaları Analizi ve Getirdiği Açılımlar", Ş. Aksoy ve Y. Üstüner (Der.) *Kamu Yönetimi: Yöntem ve Sorunlar içinde*, Nobel Yayınevi, Ankara, 287-304.
- Özen, H. ve Ş. Özen (2010), "Kamu Siyasaları ve Toplumsal Hareketler: Türkiye'de Protesto Hareketlerinin Madencilik Siyasetine Etkileri", *Amme İdaresi Dergisi*, 43(2), 33-64.
- Parlak, B. ve Z. Sobaci (2010), "A Comparative Analysis of Local Agenda 21 Websites in Turkey in Terms of E-Participation", Christopher G. Reddick (Der.), *Politics, Democracy and E-Government: Participation and Service Delivery içinde*, Information Science Reference, IGI Global, Hershey PA – New York, 75-93.
- Rethemeyer, R.K. (2006), "Policymaking in the Age of Internet: Is the Internet Tending to Make Policy Networks More or Less Inclusive?", *Journal of Public Administration Research and Theory*, 17, 259-284.
- Rowley, J. (2011), "E-Government stakeholders – Who are they and what do they want?", *International Journal of Information Management*, 31, 53-62.
- Sağır, M.Ö. ve N. Karkın (2005), "Demokrasinin Güncel Sorunları ve Demokratik Paradokslar", *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, S.10, 1-25.
- Sanford, C. ve J. Rose (2007), "Characterizing eParticipation", *International Journal of Information Management*, 27, 406-421.
- Sæbø, Ø., J. Rose ve L.S. Flak (2008), "The Shape of eParticipation: Characterizing an Emerging Research Area", *Government Information Quarterly*, 25, 400-428.
- Semiz, Ö. (2009), "Bir Kamu Politikası Analizi: Türkiye'de Korsanla Mücadele Odaklı Fikri Haklar Politikası", *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, Y.9, C.9, S. 2009/4, 9-40.
- Shaw, R. (2009), "Politics and the Internet: The New Zealand Research", *Political Science*, 61(2), 5-19.

- Tulloch, D.L. ve T. Shapiro (2003), “The Intersection of Data Access and Public Participation: Impacting GIS Users’ Success? *URISA Journal*, 15, 55–60.
- Tunç, H. (2008), “Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1–2), 1113–1132.
- Üstüner, Y. (2003), “Siyasa Oluşturma Sürecinde Ağ Yönetişimi Kuramı”, *Amme İdaresi Dergisi*, 36(3), 49–65.
- Üstüner, Y. ve E.F. Keyman (1995), “Globeleşme, Katılımcı Demokrasi ve Örgüt Sorunu”, *Ekonomik Yaklaşım*, 6(17–18), 33–50.
- Weidemann, P.M. ve S. Femers (1993), “Public participation in waste management decision making: Analysis and management of conflicts”, *Journal of Hazardous Materials*, 33, 355–368.
- Woo-Young, C. (2005), “Online civic participation, and political empowerment: online media and public opinion formation in Korea”, *Media, Culture & Society*, 27(6), 925-935.
- Yıldırım, U. ve Ş. Öner (2004), “Bilgi Toplumu Sürecinde Yerel Yönetimlerde Eğitim – Bilişim Teknolojisinden Yararlanma: Türkiye’de E-Belediye Uygulamaları”, *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*, 3(1): 49-60, <<http://www.tojet.net/articles/318.pdf>> 13.03.2011.
- Yıldız, M. (2002), “Bir Kamu Politikası Aracı Olarak İnternet Kafeler”, *Amme İdaresi Dergisi*, 35(2), 77–92.